

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Інститут суспільства

Кафедра філософії

“ПОГОДЖЕНО”

Проректор з науково-
методичної
та навчальної роботи

_____ О.Б.

Жильцов

“ЗАТВЕРДЖЕНО”

Вченою радою
Інституту суспільства
протокол № __ від _____
2014 р.

Учений секретар _____

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

«РИТОРИКА»

для всіх напрямів підготовки
освітньо-кваліфікаційний рівень “бакалавр”
за вимогами кредитно-модульної системи

“УХВАЛЕНО”

на засіданні кафедри філософії
протокол № __ від _____
2014 р.

завідувач кафедри _____
О.С. Александрова

Укладач – професор Тур М.Г.

Риторика: Робоча навчальна програма за вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу (для всіх напрямів підготовки) – К.: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. – 44 с.

Робоча навчальна програма з дисципліни “Риторика” містить пояснювальну записку, структуру програми навчальної дисципліни, опис предмету навчального курсу, тематичний план, програмний матеріал до вивчення курсу, навчально-методичну карту дисципліни, теми та рекомендовану літературу до практичних занять, програмний матеріал для самостійної роботи студентів, орієнтований перелік тематики ІНДЗ студентів, опис системи поточного та підсумкового контролю знань, методичне забезпечення, перелік питань для самоконтролю, список рекомендованої літератури.

Для студентів денної форми навчання Київського університету імені Бориса Грінченка, що навчаються за всіма напрямками підготовки.

© Тур М.Г., 2014

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014

ЗМІСТ

	Зміст	2
I	Опис навчальної дисципліни	3
II	Анотація навчального курсу	4
III	Інформаційний обсяг навчальної дисципліни	7
IV	Структура програми навчальної дисципліни	12
V	Самостійна робота студентів	31
VI	Індивідуальне навчально-дослідне завдання	34
VII	Система поточного та підсумкового контролю знань	38
VIII	Методичне забезпечення навчального курсу	39
IX	Список питань для самоконтролю	39
X	Список рекомендованої літератури	41

І. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс: підготовка бакалаврів	Напрямок, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<p>Кількість кредитів, відповідних ECTS:</p> <p>2 кредити для всіх спеціальностей</p> <p>Змістові модулі: 2</p>	<p>всі напрями підготовки</p> <p>освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр</p>	<p>За вільним вибором студентів</p> <p>Рік підготовки: 2 Семестр: 3</p>
<p>Види занять:</p> <p>1: аудиторна робота</p> <p>2: індивідуальні заняття (консультації)</p> <p>3: самостійна робота</p> <p>4: індивідуальне навчально-дослідне завдання</p>		<p>Загальна кількість годин: 72 год.</p> <p>Аудиторні заняття – 28 год. 3 них: Лекції – 14 год. Практичні – 14 год.</p> <p>Індивідуальна робота – 4 год. Модульний контроль – 4 год.</p> <p>Самостійна робота – 36 год. Вид підсумкового контролю ПМК</p>
<p>Зміст навчального матеріалу структурований по 2-х змістових модулях</p> <p>Модуль 1 Модуль 2</p>		<p>Вид контролю: залік, оцінка за шкалою ECTS та в національній системі оцінювання</p>

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить для денної форми навчання – $28/40 = 7/10$

II. АНОТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна “Риторика” належить до дисциплін за вільним вибором студентів для всіх напрямів бакалаврської підготовки. Риторика належить до циклу соціально-гуманітарних дисциплін навчального плану.

Предметом риторики як науки є теорія і практика красномовства, ораторське мистецтво у всіх його проявах: вибір і розробка теми публічного виступу, методологія і техніка публічного переконливого мовлення.

Міждисциплінарні зв'язки. Вивчення риторики певною мірою пов'язане із знанням інших гуманітарних дисциплін: теорією комунікацій, стилістикою, лінгвістикою, психологією, літературознавством, філософією, етикою, естетикою, логікою, еристиккою, конфліктологією, політологією, педагогікою тощо. У свою чергу, знання риторики є праксиматичною основою вивчення не тільки лінгвістичних та соціально-психологічних, а й всього циклу суспільно-політичних та гуманітарних дисциплін.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Основною метою вивчення риторики є ознайомлення студентів з основами знань класичної і сучасної риторики як науки про мисленнєво-мовленнєву діяльність і на цій основі розвинути в них здатність вільно орієнтуватися в мовно-риторичному середовищі, вміння та навички аналізувати та продукувати риторичні тексти в різних жанрових топіках відповідно до мети, функціонального призначення й умов соціальних комунікативних практик. Окрім того, вивчення риторики як квінтесенції духовної скарбниці людства покликане сприяти підвищенню загальної культури студентської молоді, розвитку лідерських якостей особистості на основі формування її комунікативної компетентності.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Риторика» є: формування у студентів цілісного системного уявлення про теоретичні засади та загальні закономірності розвитку риторики як теорії красномовства, основні тенденції розвитку культури вітчизняного красномовства; ознайомлення їх з головними способами мовного і невербального впливу на аудиторію, а також формування власного риторичного стилю на засадах гуманістичного риторичного ідеалу та комунікативної компетентності в основних жанрах красномовства.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- принципи ефективної комунікації та поняттєво-категоріальний каркас риторичної теорії;
- головні історичні етапи становлення класичної риторики та тенденції її подальшого розвитку;
- сучасну концепцію риторики (неориторики), яка пов'язана з формуванням свідомої світоглядної позиції та компонентним володінням предметом аргументації;
- алгоритм діяльності з підготовки теми виступу та виголошення промови в основних жанрах та рамкових топіках красномовства;
- техніку виразного публічного мовлення та основні прийоми словесної наочності;
- критерії оцінки промови;
- жанро-видову класифікацію красномовства;
- невербальні (паралінгвістичні) засоби ефективної комунікації.

вміти:

- вести розгорнутий монолог (лекцію) з фахової проблематики; ефективну, конструктивну бесіду на будь-яку тему з кола зацікавлень культурної, високоосвіченої людини;
- володіти етичними принципами здійснення монологічного та діалогічного публічного мовлення;
- формувати індивідуальний образ оратора, власний ораторський стиль на засадах гуманістичного риторичного ідеалу;
- модулювати аудиторією та ефективно управляти нею під час публічного виступу;
- підготувати публічний виступ в головних жанрах красномовства;
- давати загально риторичну оцінку ефективності продукта мисленнєво-мовленнєвої діяльності;
- вдосконалювати техніку власного усного мовлення (дикцію, модулювання звучання голосу, інтонацію тощо);
- знаходити оптимальні засоби переконання відносно предмета мовлення та правильної аргументації ідеї, її обґрунтування та розташування.

III. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МОДУЛЬ I. Риторика як наука. Основні етапи розвитку риторики

Тема 1. Риторика як теорія красномовства

Риторика як наука і навчальна дисципліна. Основні поняття риторичної теорії. Предмет і завдання риторики.

Красномовство як предмет риторики. Основоположні розділи класичної риторики: інтенція, диспозиція, елокуція, акція, меморія. Основні фази ораторського процесу: до комунікативний, комунікативний, після комунікативний. Канали впливу на аудиторію: звуковий (лінгвістичний та пара лінгвістичний) і візуальний (кінетичний). Структурні елементи риторичного дійства: логос, етос, пафос, топос.

Своєрідність риторики як комплексної й синтетичної науки. Місце риторики як інтегральної дисципліни у гроні інших наук гуманітарних наук. Зв'язок риторики з теорією комунікацій, акторською майстерністю, стилістикою, психологією, лінгвістикою, філософією, етикою, естетикою, логікою, еристикою, конфліктологією, літературознавством, історією, соціологією, політологією, педагогікою тощо.

«Риторика – це філософія зовні, філософія – це риторика внутрішнє» (М.Бахтін, І.Пешков). Риторика світоглядних питань – початок філософування особистості, розгортання філософської парадигми пізнання та дослідження світу. Алгоритми філософування: питання (проблема), догма чи гіпотеза, метафори, афоризми. Використання цих алгоритмів на протязі розвитку історії філософії Середньовіччя, Відродження, Нового часу, епохи Просвітництва. Роль та проблематика риторики в сучасному суспільстві.

Соціальні функції риторики: комунікативна, суспільно-креативна, суспільно-регулятивна, людинотворча. Риторика як найоптимальніший шлях особистісного розвитку людини.

Тема 2. Основні етапи розвитку риторичної науки

Афіни V ст. до н.е. – офіційна «батьківщина» риторики як науки та мистецтва переконувати. Соціально-політичні передумови панриторизму давніх греків. Інститути демократії (суд, нарада, епійдектичні заходи) як соціально-історичний чинник виникнення риторики як науки та мистецтва переконувати. Риторична діяльність Горгія, Демосфена, Ісократів. Діалоги Сократа (Платона), «Риторика» Арістотеля – як визначні віхи розвитку класичної риторики.

Зародження риторичних маніпуляцій, моделей популістської риторики. Софістика та діалектика як дві моделі античної риторики, два способи життя. Аттіцизм і азіанізм у моделях римської риторики. Цицеронівські риторичні трактати; педагогічно-риторичні настанови Марка Квінтіліана («Двадцять книг риторичних настанов»). Значення надбань класичної риторики.

Красномовство в епоху Середньовіччя. Формування засад середньовічного європейського красномовства. Гомілетика як християнська риторика. Риторика в контексті «сьоми вільних мистецтв» (*septem artes liberales*). Візантійська теорія риторики. Афанасій Александрійський (III—IV ст.), Василь Великий, Григорій Богослов, Іван Золотовустий.

Гуманістичне відродження риторики в епоху Реформації. Новації в європейській риторичній Новому часу.

Вітчизняні традиції красномовства. Культура словесності Київської Русі: «Слово про закон й благодать» Іларіона (XI ст.), «Повчання» Володимира Мономаха, «Слово в новий тиждень після Пасхи» Кирила Туровського (1130—1182 рр.).

Риторизм у мовотворчості Івана Вишенського. Риторика «українського бароко» Григорія Сковороди. Академічна риторика в Києво-Могилянській академії (Лазар Баранович, Антоній Радивилівський, Стефан Яворський («Риторична рука»). Риторична спадщина Феофана Прокоповича: «Про риторичне мистецтво». Сучасна українська школа риторики (Г.Сагач, Л.Мацько).

Риторика нового часу на російських теренах (М.В.Ломоносов: “Краткое руководство к красноречию”; М.М. Сперанський: “Правила вищого красномовства”). Риторична спадщина супільних та судових діячів: Коні, Плевако, Пороховщикова та ін.

Криза риторики у ХІХ ст. Роль В.Г. Белинського у публічному «засудженні» риторики.

Неориторика (new rhetoric) – сучасний етап розвитку риторичної теорії і практики. Аргументативна риторика І. А. Герасимової, Р. Гроотендорста, Ф. ван Ємерена, А. А. Івіна, А. І. Мігунова, Л. Олбрехт-Титеки, Х. Перельмана, С. Тулміна, Д. Уолтона, Ф. С. Хенкеманс та ін. Лінгвістична риторика Р. Барта, У. Еко, Ю. М. Лотмана, Ц. Тодорова та ін.

Риторика як спічрайтинг: теорія і практика підготовки усних публічних виступів для різних сфер діяльності. «Чорна риторика» К.Бредемайера як техніка маніпулювання комунікативними практиками.

Тема 3. Оратор: риторичний ідеал

Оратор і ритор. Платон у «Горгії» про ідеал справжнього оратора. Чинники, що формують образ ідеального оратора. Пафос, логос та етос як чинники вияву риторичної майстерності. Етично-моральний кодекс оратора – сукупність етичних вимог суспільства до ратора: скромність, чесність, доброзичливість, передбачливість, відповідальність.

Цицерон про оратора: добродійність, висока освіченість, природний талант, фізична досконалість та невтомна праця над собою.

Риторичні ідеали античності: софістичний та сократівський. Риторичний ідеал християнського проповідника. Основні засади слов'янського, давньоукраїнського риторичного ідеалу. Український бароковий риторичний ідеал.

Риторичні ідеали сучасної риторики: маніпулятивно-прагматичний (американський), гуманістичний, тоталітарно-пропагандистський (агональний).

Завдання сучасної української риторики – подолання спадщини тоталітарної традиції в риторичній практиці. Культура спілкування та мовний етикет. Способи впливу на людей під час комунікації (переконання, навіювання, психічне зараження). Маніпулювання. Стили спілкування (авторитарний, демократичний, ліберальний).

Завдання оратора-початківця щодо формування індивідуального ораторського стилю публічного мовлення в межах гуманістичного риторичного ідеалу.

МОДУЛЬ II. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА КРАСНОМОВСТВА

Тема 4. Класифікація красномовства

Основні спроби класифікації видів і жанрів красномовства. Класифікація красномовства Арістотеля залежно від типу слухачів: дорадче, судове, епідейктичне. Різновиди жанрів класичної риторики залежно від характеру красномовства: апологія, інвектива, філіппіка, ієреміда, евкомія.

Класифікація жанрів красномовства К.О. Сьоннбергом за ознакою наміру оратора: інформаційний (освідомлюючий, оптаивний (напучувальний, вітальний), роз'яснюючий, повчальний); аргументативний (доводжуючий, полемізуючий); декларативний (агресивний, імперативний).

Класифікація жанрів красномовства за Г.З. Апресяном (за суспільною цариною його застосування): соціально-політичне, академічне; судове; соціально-побутове; військове, дипломатичне, церковно-богословське, рекламне (економічне)

Класифікація красномовства Х.Леммермана (за цільовою настановою): предметна доповідь, промова, яка висвітлює думку (дискусія, дебати), промова з певної нагоди (ювілей, народження, новосілля, поховання тощо), оповідання (про події), промова у дружньому колі (анекдот, тост).

Особливості жанрових топік рамкових промов: урочистої промови, ювілейної, застільної, траурної (надгробної).

Особливості діалогічного красномовства та його види: суперечка, дискусія, дебати, диспут.

Тема 5. Методика підготовки промови: інвенція, диспозиція та меморія

Поняття публічної промови. Інвенція як розділ класичної риторики. Цільова установка оратора: проінформувати (навчити), переконати, заохотити, розважити, самопрезентувати. Етапи підготовки промови: вибір теми, складання плану, збирання матеріалу, запис, робота з текстом, тренування та запам'ятовування промови. Завдання та над завдання оратора. Планування промови чи експромт: за і проти. Види планів: опорні слова, простий, складний, тезисний.

Чинники успіху теми. Типи підготовки до промови, переваги і недоліки кожного з них. Методи підготовки: вивчення першоджерел, запам'ятовування, виписки, зберігання інформації.

Робота над стилем (лексикою) та логікою тексту. Розмітка знаками партитури. Рядкові знаки партитури, нарядкові, підрядкові.

Природні закони запам'ятовування: концентрація (враження), повторення, асоціація. Техніка запам'ятовування дат, імен, послідовності викладу змісту промови. Прийоми мнемотехніки: кодування фразою, кодування азбукою цифр.

Тема 6. Диспозиція промови

Головні структурні частини композиції промови: вступ, головна частина (пропозиція, поділ, виклад, аргументація, спростування), закінчення (узагальнення, спонування). Функції вступу та його різновиди: звичайний, з ораторською пересторогою, *ex abrupto*.

Ораторські прийоми захоплення уваги у вступі: прийом співпереживання, прийом парадоксальної ситуації, постановка проблемного питання, апеляції (до безпосередніх інтересів слухачів, до подій, часу, місця, до авторитету), гумористична ремарка.

Основні моделі викладу тему в головній частині промови: лінійна («ав ово») за допомогою історичного методу та «*in medias res*» - методами стадійним та концентричним.

Основні композиційно-мовні конструкції викладу теми: розповідь, опис, пояснення, аргументація, спростування. Основні поняття і закони диспозиції.

Логічні закони аргументації: тотожності, суперечності, виключення третього, достатньої підстави. Логічні помилки. Аналогічна аргументація. Демонстрація. Типи висновків та доцільність їх застосування.

Способи розташування аргументів та їх класифікація. Способи спростування: софістичний та діалектичний. Правила спростування.

Поняття композиції. Основні способи інтеграції тексту промови: колегеція, проспекція, ретроспекція.

Основні логічні форми викладу: аналіз, синтез, порівняння, розрізнення, індукція, дедукція, аналогія.

Рекапітуляція та узагальнення як структурні частини закінчення. Функції та типи закінчення: елегантний фінал, доцільний підсумковий фінал.

Тема 7. Акція: виголошення промови

Акція як завершальний етап реалізації риторичної мети. Проблема ораторського шоку, його причини та техніка подолання.

Зовнішній вигляд та манери оратора. Стратегія поведінки оратора: перед виступом, як виходити, як сидіти і стояти перед аудиторією, яке місце обрати для виголошення промови. Вимоги до зовнішності (поза) та до обличчя оратора: міміка, погляд, кінетика, жести.

Паралінгвістичний арсенал оратора. Поняття модуляції звучання голосу: мелодійність, гучність, темп та інтонація. Сутнісні характеристики голосу, його властивості

та гігієнічні вимоги. Техніка правильного дихання оратора. Стислість та багатослів'я ораторського мовлення.

Методика і техніка публічного мовлення. Вимоги до синтаксису усного мовлення. Особливості будови речень ораторського мовлення.

Мистецтво виразного виголошення промови. К.С.Станіславський про засоби виразного мовлення.

Логічний вимір усного мовлення. Чинники актуалізації мовлення: актуальне членування фрази, ритміко-інтонаційне членування речення, смислове і ритміко-інтонаційне виділення слів за допомогою логічного наголосу.

Паузи логічні і психологічні та їх функції.

Інтонація як основний чинник актуалізації мовлення. Структурні компоненти інтонації: зміна тону голосу за висотою, зміна темпу мовлення, логічні, психологічні і міжвіршові паузи, зміна тембру звучання голосу.

Моделювання та управління аудиторією. Основні засоби встановлення контакту з аудиторією. Техніка подолання опору аудиторії.

Гумор та дотепність в ораторському мовленні. Сміхова складова красномовства. Функції гумору в ораторському мовленні. Природа смішного та його відтінки: іронія, гумор, сатира, сарказм. Шляхи виникнення комічного: карикатури, гротеск, гостроти (дотеп). А.М.Лук про дотепність як особливу властивість мислення. Правила застосування гумору оратором.

Тема 8. Культура та образність ораторського мовлення

Поняття культури мовлення та правильності мовлення. Етичний аспект культури мовлення. Літературна мова і художня мова. Аспекти правильності мовлення: граматики, слововжиток, вимова. Багатство мови і штамп. Загальні ознаки культури ораторського мовлення. Особливості синтаксису ораторського мовлення. «Розмовність» - визначна риса ораторського мовлення. Найпоширеніші мовні помилки.

Автологічна лексика, що виходить за межі літературної мови: просторіччя, канцеляризм, діалектизм, жаргонізм, неологізм, архаїзм, варваризм, солецизм.

Стилістика. Функціональні стилі мови (науковий, публіцистичний, художній, розмовний). Різновиди стилю мовлення за ознакою емоційно-експресивної забарвленості: стилістичне піднесене (історизми, архаїзми, поетична лексика); стилістичне знижене (просторіччя, вулгаризми). Різновиди стилю мовлення за функціональною спрямованістю: розмовне, наукове, офіційно-ділове, публіцистичне. Поняття «макаронічного стилю» (суржик).

Фактори, що впливають на формування стилів. Основні ознаки мовної культури промовця: правильність, точність, логічність, багатство та різноманітність, чистота, доречність, достатність і ясність мовлення.

Мовне самовдосконалення оратора: спостереження за власним і “чужим” мовленням, мовленнєвий самоаналіз, систематичне збагачення словникового запасу.

Елоквенція: паралогічні засоби ораторського мовлення. Поняття художнього образу. Рівні художньої образності у мовленні оратора: звуковий (алітерація, асонанс), логічний (аналогізація), лексичний (тропи) та синтаксичний (фігури).

Троп та його різновиди: порівняння, епітет, метафора, алегорія, метонімія, гіпербола, амфіболія та ін..

Синтаксичний рівень художньої виразності мовлення - фігури (зевгма, хіазм, симплока) та стилістичний рівень образності мовлення (антитеза, іронія, каламбур, парадокс, анафора, інверсія тощо).

Риторичні засоби персоніфікації: риторичні вигуки (гасла), риторичні звернення, риторичні запитання, хід – запитання-відповідь, риторичний діалог, пряма та непряма мова.

Фразеологічні одиниці (ідіюми): примовки, прислів'я, приказки, крилаті вирази (афоризми).

Риторичний аналіз тексту.

Тема 9. Діалогічна та конфронтаційна риторика (еристика)

Техніка проведення діалогу. Різновиди бесіди. Типи співрозмовників. Діалог як риторичний дискурс. З історії риторики діалогу: сократівська майєвтика та іронія як спосіб знаходження істини у процесі діалогу. Проблема активного слухання. Види слухання: поверхнєве, логічне, співпереживання. Типи діалогу: формальний, ігровий, діловий, духовний. Поняття інсайту у діалозі.

Риторика як еристика: мистецтво суперечки. Еристика: витоки та еволюція поняття. З історії питання. Античність: міфологія еристики. Софістичні та діалектичні моделі переконання як моральний вибір людини. Артур Шопенгауер “Еристика або мистецтво сперечатися”. “Спор” С. Поварніна. Сучасна еристика.

Суперечка та її види. Прояснення понять “суперечка”, “дискусія”, “дискурс”, “полеміка”. Основні ознаки суперечки: доказовість та переконливість. Передумови її виникнення. Теза або тема дискусії. Типологія дискусії. Вимоги до тези та антитези. Поділ суперечок за цілями учасників та їх мотивами. Помилки у тезі. Помилки в доказах. Помилки у “зв'язку” між аргументами і тезисом.

Стратегія суперечки. Пропонент та опонент. Тактика суперечки. Найбільш поширені прийоми ведення суперечки. Некоректні прийоми суперечки. Коректні та некоректні доводи. Загальні вимоги до суперечки. Діалектика. Загальні рекомендації, виконання яких сприяє підвищенню ефективності суперечки. Суперечка на публіці. Суперечка в ефірі. Некоректні способи ведення суперечки: підміна тези, ставка на сором, обструкція та ін.

В. Шейнов: “12 сучасних правил переконання”. Гра на людських потребах – популярна маніпуляція для переконання опонента. “Трикутник потреб” А. Маслоу. Приклади маніпуляцій на потребах у сучасних дискусивних дискурсах риторики.

«Оксфордські» дебати: практика підготовки та проведення.

IV. СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ з/п	Назва модулю та теми занять	Кількість годин, відведених на:			
		Лекції	Практ	СРС	ІР
I.	МОДУЛЬ I. Риторика як наука. основні етапи розвитку риторики				
	Тема №1. Риторика як теорія красномовства	2	2		
	Тема 2. Історичні етапи розвитку риторичної науки	2	-	22	2
	Тема 3. Образ оратора: риторичний ідеал	2	2		
	Модульна контрольна робота				2
	<i>Разом</i>	6	4	22	2/2
II.	МОДУЛЬ II. Теорія і практика красномовства				
	Тема 4. Класифікація красномовства	2	-	-	
	Тема 5. Методика підготовки промови: інвенція та меморія	-	2	3	
	Тема 6. Диспозиція промови	2	2	3	
	Тема 7. Акція: виголошення промови		2		
	Тема 8. Культура та образність ораторського мовлення	2	-	3	2
	Тема 9. Діалогічна та конфронтаційна риторика (еристика)	2	4	5	
	Модульна контрольна робота				2
	<i>Разом</i>	8	10	14	2/2
Разом: 72		14	14	36	4/4

4.2. Тематика та плани лекційних занять

№ з/п	Назва теми лекції	Кількість Годин
Змістовий модуль I		
1.	Тема №1. Риторика як теорія красномовства 1. Поняття риторики та її предмет 2. Основні поняття та структура класичної риторики 3. Риторика в гроні інших гуманітарних наук 4. Функції та суспільне значення красномовства	2 год.

2.	Тема №2. Історичні етапи розвитку риторичної науки 1. Антична риторика 2. Вітчизняні традиції красномовства 3. Неориторика та її різновиди 4. Гуманістичний зміст риторики на сучасному етапі її розвитку	2 год
3.	Тема № 3. Образ оратора: риторичний ідеал 1. Образ оратора 2. Вимоги до особи оратора 3. Риторичний ідеал красномовства 4. Складові індивідуального стилю оратора	2 год.
Змістовий модуль II		
4.	Тема №4. Класифікація красномовства 1. Класичні класифікації красномовства 2. Класифікація за К. О. Сьоннбергом 3. Сучасна класифікація (за Апресяном та Леммерманом) 4. Жанрова специфіка красномовства	2 год.
5.	Тема №5. Методика підготовки промови: інвенція, диспозиція та меморія 1. Вибір теми та розробка плану промови 2. Збирання матеріалу та запис промови 4. Диспозиція промови: головні частини 5. Тренування та запам'ятовування промови	2 год.
6.	Тема №6. Акція: виголошення промови 1. Невербальні засоби спілкування 2. Методика і техніка публічного мовлення 3. Мистецтво виразного мовлення 4. Управління аудиторією 5. Гумор та дотепність в красномовстві	2 год.
7.	Тема №7. Культура та образність ораторського мовлення 1. Загальні ознаки культури ораторського мовлення 2. Елокуція та елоквенція: образність в красномовстві 3. Звуковий та лексичний рівень промови 4. Автологічна та металогічна лексика (тропи) 5. Синтаксичні та стилістичні фігури	2 год.
Разом		14 год.

4.3. Теми та плани практичних занять

№ п/п	Назва теми	Кількість год.
Модуль I		
1.	Тема №1. Риторика, її предмет та завдання Мета заняття: - Ознайомити студентів з сутнісними рисами риторики як	2 год.

живомовної науки, її предметом, структурою та поняттєво-категоріальним апаратом;

- Розглянути основні історичні етапи розвитку риторичної науки і насамперед здобутки класичної риторики та їх творчий розвиток в риторичних традиціях вітчизняного красномовства;
- Розкрити своєрідність риторики як синтетичної, прикладної науки, її соціально-креативний потенціал та людино творчу функцію.

Методичні рекомендації до заняття:

- За наведеною літературою засвоїти теорію теми, орієнтуючись на подані теоретичні питання;
- Перевірити засвоєння теми за наведеними контрольними питаннями;
- Письмово виконати практичні завдання до заняття, за що нараховуються бали

Система нарахування балів

№ П/З	№ практичного завдання та його ціна в балах						Разом балів
	1	2	3	4	5	6	
Бали	3	1,5	1	1	1,5	2	10

Термін виконання завдань –2-й тиждень

Теоретичні питання теми:

1. Виникнення та розвиток теорії красномовства в античній Греції та давньому Римі:
  - а) засади класичної риторики;
  - б) структурні складові риторики;
  - в) своєрідність риторики та її місце серед інших наук;
  - г) соціальні функції риторики.
2. Вітчизняні традиції красномовства:
  - а) риторичне слово в Києворуську добу;
  - б) риторичні традиції Києво-Могилянської академії: риторична спадщина Ф.Прокоповича.
3. Сучасний етап розвитку риторики: неориторика її зміст та основні напрями

Практичні завдання до заняття:

1. Підготуйте коротку (1-2 хв.) промову на одну із запропонованих тем:
  - *Заговори, щоб я тебе побачив (Сократ);*
  - *Красномовство є мистецтво управляти умами (Платон);*
  - *Мовлення – це показник розуму (Сенека);*
  - *"Слово – зброя. Як усяку зброю, його потрібно чистити й доглядати" (М.Рильський)*
  - *"Поетами народжуються, а ораторами постають";*
  - *Хто не вміє говорити, кар'єри не зробить (Наполеон).*

При цьому використовуйте приказки та прислів'я, подані далі:

- ✓ *Що маєш сказати – наперед обміркуй;*
- ✓ *Краще мовчати, ніж брехати;*
- ✓ *Мудрий не все каже, що знає, а дурний не все знає, що каже;*
- ✓ *Слово – не горобець, вилетить – не піймаєш;*
- ✓ *Шабля ранить тіло, а слово – душу;*
- ✓ *І від солодких слів буває гірко;*

2. Письмово проаналізуйте діалог Платона "Горгій" (Див.: Сагач Г. Риторика. – К., 2000. – С.319 – 405) та з'ясуйте сутність ораторської промови та тлумачення «Риторики» як мистецтва.

3. Чи згодні Ви з висновком Поля Сопера, що "мовлення – це людина в цілому"? Відповідь обґрунтуйте.

4. Обґрунтуйте своє ставлення до тези: «Риторика – це *найоптимальніший шлях особистісного розвитку людини*»

5. За рекомендованою літературою визначте риси ораторської скарбниці Ларіона (XI ст.), Кирила Туровського (XI ст), Ф.Прокоповича (1681 – 1736).

6. Напишіть творчі (риторичні) біографії кращих вітчизняних ораторів кінця XIX початку XX ст. жанру академічного та судового красномовства

Контрольні питання:

1. Поняття риторики як живомовної науки та її предмет
2. Основні поняття риторики: оратор, ораторське мистецтво, ораторська промова, красномовство
3. Структура риторичного дійства: оратор, промова, аудиторія
4. Своєрідність риторики та її місце серед інших наук
5. Основні історичні етапи розвитку теорії красномовства
6. Зародження та розвиток риторики в Античній Греції
7. Видатні оратори Античної Греції
8. Розвиток риторики в Давньому Римі: специфіка та персоналії
9. Основні здобутки класичної риторики
10. Особливість розвитку риторики в епоху Середньовіччя: гомілетика
11. Вітчизняні традиції красномовства
12. Риторична спадщина професорів Києво-Могилянської академії
13. Особливість розвитку теорії красномовства на сучасному етапі
14. Неориторика, її зміст та основні напрями
15. Соціальні функції риторики
16. Значення красномовства як універсального способу самоствердження та культурного розвитку людини

Література

1. Абрамович С.Д. та ін. Риторика загальна та судова: Навч. посіб. / С.Д. Абрамович, В.В. Молдован, М.Ю. Чикарькова – К., 2002.
2. Волков А.А. Основы риторики. – М., 2003.
3. Ивин А.А. Риторика. – М., 2000.
4. Ключев Е.В. Риторика: Учеб. пособие для вузов. – М., 2001.
5. Льюис Д. Язык эффективного общения. – М., 2005.

6. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика. — К., 2006.
 7. Молдован В.В. Риторика загальна та судова. – К., 1999.
 8. Мурашов А.А. Риторика. Хрестоматія-практикум. – М., 1999.
 9. Стратий Л.М. и др. Описание курсов философии и риторики профессором Киево-Могилянской Академии. – К., 1982.
 10. Сагач Г.М. Риторика. – К., 2000.
 11. Сопер Поль. Основы искусства речи: Книга о науке убеждать. –М., 1995
 12. Таранов П.С. Искусство риторики: Универсальное пособие для умения говорить красиво и убедительно. – Симферополь, 2001.
 13. Тур М.Г. Риторика в предметному полі практичної філософії // Практична філософія. - №4. – 2008. – С.153-161.

2. **Тема №2. Образ оратора та риторичний ідеал**

2 год.

Мета заняття:

- Розглянути феномен оратора – як основного структурного компоненту риторичного дійства, що реалізує соціальну функцію публічного мовлення;
- Розкрити основні вимоги до особи оратора та засади красномовства;
- Ознайомитись з ідеалами риторичної діяльності, що склались в історії розвитку красномовства, та окреслити основні напрями формування ораторами-початківцями власного індивідуального риторичного стилю.

Методичні рекомендації до заняття:

- За наведеною літературою засвоїти теорію теми, орієнтуючись на подані теоретичні питання;
- Перевірити засвоєння теми за наведеними контрольними питаннями;
- Письмово виконати практичні завдання до заняття, за що нараховуються бали

Система нарахування балів

№ П/З	№ практичного завдання та його ціна в балах				Разом балів
	1	2	3	4	
Бали	3	2	2	3	10

Термін виконання завдань – 3-й тиждень

Теоретичні питання теми:

1. Ораторами народжуються – чи постають?
2. Пафос, логос, етос та топос як засади красномовства
3. Основні критерії професіоналізму оратора

4. Риторичний ідеал, його різновиди та чинники формування

Практичні завдання до заняття:

1. Проаналізуйте промови (2-3) керівників держави, депутатів Верховної Ради) та дайте їм оцінку за наступною таблицею оцінювання виступу оратора:

№	Елементи оцінки	Оцінка
1.	Змістовність промови	9
	- наявність головної думки	1,2,3
	- цікавість наведених фактів	1,2,3
2.	Зрозумілість промови	9
	- логічність мовлення	1,2,3
	- відповідність виступу характеру аудиторії	1,2,3
3.	Виразність мови	9
	- правильність наголосу в окремих словах і інтонації в реченнях	1,2,3
	- багатство лексики	1,2,3
	- образність мови	1,2,3

Виступ оцінюється за 3-ма головними критеріями: *змістовність*, *зрозумілість*, *виразність*, кожне з яких складається із *трьох складових*. Якщо, наприклад, у виступі чітко помітна головна думка (3 бала), повідомляються цікаві факти (3 бали) і виступ відрізняється новизною (3 бала), то за змістовність виставляється максимальна кількість балів – 9.

Якщо ступінь вираження зазначених складових незначна, то вони оцінюються 1-2 бала.

Максимально можлива оцінка в балах - 27 балів.

2. Схарактеризуйте риси оратора, який Вам найбільш сподобався.
3. Уважно проаналізуйте свій власний стиль мовомислення та зазначте:
  - які риси Вам слід в подальшому збагачувати і розвивати?
  - від яких рис слід відмовитися?
4. Проаналізуйте ораторську діяльність сучасних українських топ-політиків і зазначте, хто з них дотримується принципів риторичного ідеалу (вказати конкретні риси):
  - маніпулятивно-прагматичного;
  - гуманістичного;
  - тоталітарно-пропагандистського?

	<p>Контрольні питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття оратора 2. Образ конкретного оратора як похідне від публічних оцінок і співвіднесення з уявленням про ідеального оратора 3. Засади красномовства: пафос, логос, етос та топос 4. Правила пафосу як думки-воління 5. Логос в риторичній діяльності оратора та його визначні правила 6. Етос як морально-етичний кодекс публічного мовлення: основні принципи морального кодексу оратора 7. Техніка топосу як здатність майстерно застосовувати в публічному мовленні найтипівіші часово-просторові матриці соціальних ситуацій 8. Цицерон про чинники досконалого оратора 9. Загальний алгоритм діяльності оратора 10. Поняття риторичного ідеалу та його трансформація в класичній, середньовічній, сучасній (вітчизняній) риторичі 11. Риторичні ідеали античності: софістичний та сократівський 12. Риторичні ідеали сучасної риторичі: маніпулятивно-прагматичний, гуманістичний, тоталітарно-пропагандистський 13. Зміст українського барокового риторичного ідеалу 14. Основні напрями формування ораторами-початківцями власного індивідуального риторичного стилю <p>Література</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Абрамович С.Д. Риторика загальна та судова: Навч. посіб. – К., 2002 2. Андреев В.И. Деловая риторика. Практический курс для творческого саморазвития делового общения, полемического и ораторского мастерства. – Казань, 1993. 3. Мальханова И. Школа красноречия. Цицероном может стать каждый! – М., “Принт”, 2001. 4. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика: Навч. посіб. — 2-ге вид., стер. — К.: Вища шк., 2006. 5. Сагач Г.М. Риторика. – К., 2000. 6. Сопер Поль. Основы искусства речи: Книга о науке убеждать. – М., 1995 7. Таранов П.С. Искусство риторичі: Универсальное пособие для умения говорить красиво и убедительно. – Симферополь, 2001. 8. Цицерон М.Т. Три трактата об ораторском искусстве. – М., 1972. 	
Модуль II		
3.	<p>Тема 3. Методика підготовки промови: інвенція та меморія</p> <p>Мета заняття:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Розглянути практичні кроки підготовки риторичного виступу, починаючи з формулювання теми та розгляду всіх елементів алгоритму її розробки: складання плану, збір та опрацювання матеріалу, його текстуальне оформлення, продумування вступу та закінчення; - Засвоїти методику конспектування та архівації виписок на картках, 	2 год.

а також складання бібліографічного опису літературних джерел;
 - Опанувати ефективні прийоми роботи над стилем тексту промови шляхом його розмітки знаками партитури

Методичні рекомендації до заняття:

- За наведеною літературою засвоїти теорію теми, орієнтуючись на подані теоретичні питання;
- Перевірити засвоєння теми за наведеними контрольними питаннями;
- Письмово виконати практичні завдання до заняття, за що нараховуються бали

Система нарахування балів

№ П/З	№ практичного завдання та його ціна в балах							Разом балів
	1	2	3	4	5	6	7	
Бали	1	1,5	1,5	1,5	2	1,5	1	10

Термін виконання завдань – 4-й тиждень

Теоретичні питання теми:

1. Диспозиція – композиція та розташування частин промови
2. Вступ, його види та функції
3. Головна частина
  - а) основні моделі викладу теми;
  - б) композиційно-мовні конструкції викладу;
  - в) аргументація: структура та логічні форми
4. Закінчення промови
  - а) структурні елементи закінчення;
  - б) різновиди та функції закінчення
5. Ефективні способи запам'ятовування

Практичні завдання до заняття:

1. Скласти простий, складний та цитатний план промови на тему: «Європейський вибір України»
2. Скласти або відшукати в літературі три способи вступу промови:
  - а) простий;

б) з ораторською пересторогою;

в) *ex abrupto* (відразу, раптово)

3. Відшукати в літературі зразки моделей викладу основної частини промови:

а) модель «*av ovo*»;

б) модель «*in medias res*»

4. Проілюструвати на прикладах (або відшукати приклади в реальних промовах) основні логічні форми викладу змісту промови: аналіз, синтез, порівняння, розрізнення

5. Підібрати приклади для ілюстрації логічних методів розгортання основного змісту промови:

а) дедуктивного;

б) індуктивного;

в) за аналогією

6. Скласти або відшукати в літературі приклади основних типів закінчення промови:

а) елегантний фінал;

б) доцільний фінал

7. Проілюструвати на прикладах ефективні способи запам'ятовування текстового та цифрового матеріалу

Контрольні питання до теми:

1. Основні складові алгоритму підготовки промови
2. Що таке диспозиція?
3. Структурні частини промови та їх співвідношення за обсягом
4. Які риторичні завдання розв'язує оратор у вступній частині промови?
5. Основні різновиди вступу промови
6. Які ораторські прийоми притягнення уваги, застосовують у вступі?
7. Які чинники впливають на переконливий характер промови?
8. Методи реалізації моделі викладу змісту промови «*av ovo*»
9. Методи реалізації моделі викладу змісту промови «*in medias res*»
10. Головні композиційно-мовні конструкції викладу змісту промови
11. Поняття композиції та способи інтеграції тексту промови
12. Основні логічні форми викладу змісту промови: аналіз, синтез, порівняння, розрізнення
13. Логічні методи викладу змісту промови: дедуктивний, індуктивний, аналогічний
14. Закінчення (рекапітуляція та спонукання) та його функції
15. Основні типи закінчення: елегантний та доцільний фінал

	<p>16. Способи ефективного запам'ятовування промови</p> <p>Література</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Абрамович С. Д. та ін. Риторика загальна та судова. — Київ, 2002. — С.182-200. 2. Буяльский Б. А. Курс на мастерство. — К., 1974. — С. 67-71. 3. Гречихин А. А. Поиск и использование литературы при подготовке к лекции. — М., 1982. 4. Карнегі Дейл. Як досягти впевненості в себе і впливати на людей, виступаючи публічно. – М., 1956. Розділ 4. Удосконалення пам'яті. 5. Клюев Е. Риторика (Инвенция. Диспозиция. Элокуция). — М., 1999. — С. 49—61. 6. Кохтев Н. Н. Риторика. — М., 1994. — С. 88—95. 7. Логика и риторика. Хрестоматия. – Минск, 1997. 8. Найденов Б. С. Выразительность речи и чтения. — М., 1969. - С. 75 - 76. 9. Сагач Г. Риторика. – К., 2000. 10. Сопер П. Основы искусства речи. — М., 1995. — С. 20—27, 33—104. 11. Таранов П.С. Искусство риторики. – Симф., 2001. 																										
4.	<p>Тема №4. Практика виголошення промов</p> <p>Мета заняття:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ознайомити студентів з невербальними засобами спілкування, вимогами до зовнішнього вигляду й манерами поведінки оратора перед аудиторією; - Розглянути методика і техніку публічного мовлення та способи управління аудиторією; - Розкрити складові мистецтва виразного мовлення: актуалізацію мови, ритміко-інтонаційне членування та смислове виділення; - Проаналізувати сміхову складову красномовства <p>Методичні рекомендації до заняття:</p> <ul style="list-style-type: none"> - За наведеною літературою засвоїти теорію теми, орієнтуючись на подані теоретичні питання; - Перевірити засвоєння теми за наведеними контрольними питаннями; - Письмово виконати практичні завдання до заняття, за що нараховуються бали <p>Система нарахування балів</p> <table border="1" data-bbox="304 1711 1350 2031"> <thead> <tr> <th rowspan="2">№ П/З</th> <th colspan="7">№ практичного завдання та його ціна в балах</th> <th rowspan="2">Разом балів</th> </tr> <tr> <th>1</th> <th>2</th> <th>3</th> <th>4</th> <th>5</th> <th>6</th> <th>7</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Бали</td> <td>2</td> <td>2</td> <td>1</td> <td>1</td> <td>1</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>10</td> </tr> </tbody> </table>	№ П/З	№ практичного завдання та його ціна в балах							Разом балів	1	2	3	4	5	6	7	Бали	2	2	1	1	1	1	2	10	2 год.
№ П/З	№ практичного завдання та його ціна в балах							Разом балів																			
	1	2	3	4	5	6	7																				
Бали	2	2	1	1	1	1	2	10																			

Термін виконання завдань – 5-й та 6-й тижні

Теоретичні питання теми:

1. Невербальні (паралінгвістичні) засоби публічного мовлення
2. Методика і техніка публічного мовлення
3. Мистецтво виразного мовлення
4. Управління аудиторією
5. Гумор та дотепність в красномовстві

Практичні завдання до заняття:

1. Підготувати та виголосити двохвилинну промову, взявши за тему наступні афоризми:
  - а) *«Homo homini lupus est»* (Людина людині вовк) (Плавт),
  - б) *«Fata volentem ducunt, nolentem trahunt»* (Доля бажуючого веде, небажуючого волочить).

При цьому:

- необхідно розвинути ідею, повторивши афоризм в процесі виступу не менше двох разів та проілюструвати свій виступ прикладом з життя;
- необхідно спростувати ідею, повторивши афоризм в процесі виступу не менше двох разів та проілюструвати свій виступ прикладом з життя .

2. Підготувати та виголосити промову на тему: «Яке життя – така й мова» (Сенека) в рамках визначеного часового ліміту: а) 1 хв.; б) 2 хв.; в) 3 хв.

3. Перетворити запропонований факт: *«У листопаді відбудеться підписання угоди про асоціацію України з ЄС»* у виступ з інтригуючим змістом.

4. Розповісти *«похоронну історію»*: *«Як у мене щось зірвалось (не вийшло)»*.

5. Розповісти власну *«переможну історію»*.

6. Виголосити хвилинний експромт на тему: *«Убозтво мови, як правило, слугує зовнішньою ознакою злиденності духу»* (Брус Бартон).

7. Відшукайте в літературі (Інтернеті) 2-3 приклади застосування гумору в промові топ-політиків та проаналізуйте засоби створення гумористичного ефекту

Контрольні питання до теми:

1. Як має поводити себе оратор? а) перед виступом; б) як виходити на сцену; яке місце обрати для виголошення промови; якою має бути поза оратора; якою має бути жестикуляція?
2. Що таке «ораторський шок», його причини та способи подолання
3. Паралінгвістичні засоби ораторського мовлення: методичні

	<p>рекомендації до гучності голосу, тембру, темпу та інтонації мовлення, а також до міміки та жестикуляції</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Що охоплює поняття «техніка мовлення»? 5. Техніка правильного дихання оратора 6. Особливості синтаксису усного мовлення 7. Чинники виразного виголошення промови 8. Логіка публічного виразного мовлення 9. Практика актуалізації та ритміко-інтонаційного членування мовлення 10. Паузи в мовленні: логічні та психологічні, їх функції 11. Чинники моделювання аудиторії 12. Техніка подолання опору аудиторії: засоби встановлення контакту та активізації уваги аудиторії 13. Техніка поведінки оратора, коли заважають виступати 14. Природа смішного: сміхова складова красномовства 15. Функції гумору в ораторському мовленні 16. Правила застосування гумору в публічному мовленні <p>Література</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Абрамович С.Д. Риторика загальна та судова. – К., 2002. – С. 262-271. 2. Демосфен. Речи. – М., 1994. 3. Зворыкин Ю.Н. Юмор в публичном выступлении. – М., 1977 4. Лук А.М. О чувстве юмора и остроумия. – М., 1966 5. Леммерман Х. Учебник риторики. Тренировка речи с упражнениями. – М., 1997. – С.189-192. 6. Лук А.М. О чувстве юмора и остроумия. – М., 1966. 7. Макарова С.К. Техника речи. – М., 1993. 8. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика. — К, 2006. С. 171-178. 9. Словник труднощів української мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. – К.: Рад. Школа, 1989. 10. Цицерон М Т. Три трактата об ораторском искусстве. — М., 1994. 	
5.	<p>Тема №5. Культура та художня образність ораторського мовлення</p> <p>Мета заняття:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розглянути загальні ознаки культури ораторського мовлення, що реалізуються за трьома напрямками: правильність вимови, відповідність ораторського мовлення синтаксису усного мовлення та правильність слововживання; - розкрити способи художньої образності ораторського мовлення на звуковому, лексичному та стилістичному рівнях; - закріпити теоретичний матеріал шляхом відпрацювання практичних завдань <p>Методичні рекомендації до заняття:</p> <ul style="list-style-type: none"> - За наведеною літературою засвоїти теорію теми, орієнтуючись на подані теоретичні питання; - Перевірити засвоєння теми за наведеними контрольними питаннями; 	2 год.

- Письмово виконати практичні завдання до заняття, за що нараховуються бали

Система нарахування балів

№ П/З	№ практичного завдання та його ціна в балах									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Бали	1	0,5	1	1,5	0,5	0,5	0,5	1,5	1	2

Термін виконання завдань – 6-й тиждень

Теоретичні питання теми:

1. Основні засади культури ораторського мовлення
2. Лексичні зображувальні засоби. Тропи та їх види;
3. Прийоми стилістичного синтаксису. Фігури та їх види;
4. Фразеологічні одиниці та їх застосування в публічному мовленні

Практичні завдання до заняття¹:

1. Підберіть фразеологізми (крилаті слова), які служили б синонімами до наступних слів. Наприклад, до слова "дурний" такими можуть бути: "думає хвостом", "за дурною головою і ногам нема спокою", "поки розумний думає, то дурень уже робить" тощо.

- а) Розумний; б) Красивий; в) Скупий; г) Ледачий.

2. Спробуйте замінити у поданих нижче реченнях **вульгаризми** на **евфемізми** та **перифрази**.

У неї морда — хоч пацюки бий! Не лізь своїми ратицями до мене обійматися!

У кареті їхала баба.

3. Спробуйте зробити наведений текст яскравим, художнім, емоційним, уживши **порівняння**, **епітети** та **метафори**.

Знову літо. Спека. Полудень. Поблизу озеро. Воно знаходиться в тіні дерев. Хочеться викупатися у воді.

4. Відокремте серед поданих виразів каламбури від парадоксів.

- а) Гірше за все ми знаємо своїх близьких (Ф. Моріак).
 б) Як всі оратори, що ставлять собі за мету вичерпати тему, він вичерпав терпіння слухачів (О.Уайльд).
 в) Не стільки того плачу, скільки за те я плачу (нар.).
 г) Якщо не дотримуєшся маленьких правил, то можна порушити великі (Дж. Оруел).

д) Хто не бачив Іспанії — сліпий, хто її бачив - заслплений (П.Борель).

е) Не заводьте дітей! Ви їм даруєте життя, вони вам – смерть. Ви їх породжуєте на світ, вони вас зживають зі світу (О.Бальзак).

¹ Вправи запозичені: Абрамович С. Д. та ін. Риторика загальна та судова. — К., 2002. — С.238- 244.

5. *Визначіть, що це за синтаксична фігура:*

Люди поділяються на праведників, що вважають себе грішниками, та грішників, що вважають себе праведниками (*Паскаль*).

6. *Розрізніть серед поданих далі виразів персоніфікації та уособлення.*

Стілець жалібно застогнав, коли на нього вмонтився Опанас Іванович. Невиразний смуток підкрадався до мене. З чорних грудей хмари вирвалася вогненна блискавка. Мов сонячний стовп у кімнату, в її життя пролилося щастя. Справжнє життя наче обігало Сергія кривими стежками.

7. *Розрізніть серед поданих виразів алюзії та ремінісценції:*

а) Возвеличу Малих рабів отих німих, а на сторожі коло їх поставлю слово (*Т. Шевченко*).

б) Продовжуйте, донько Іродіади! А там подивимось, чи подадуть вам до вечері мою голову на тарелі (*Ж. Санд*).

в) Мені набридло кожного дня переконуватися, що в житті завжди є місце для подвигу.

г) "Ясени, ясени... Бачу вас за селом край дороги...". А й справді. Стоять на краю села. Ніби вийшли зустрічати когось із далекої мандрівки. Когось мудрого й сильного (*А.Павленко*).

8. *Прочитайте наведені речення. Спробуйте дати художній опис цих явищ з допомогою літоти, гіперболи та порівняння.*

а) Ліліпут — людина, маленька на зріст

б) Велетень — людина надзвичайно високого росту.

9. *Використовуючи нижчеподані слова: веселка, червоний, оранжевий, жовтий, зелений, блакитний, синій, фіолетови - створіть два варіанти речення:*

а) побудованого на зевгмі та асиндетоні;

б) побудованого на зевгмі та полісиндетоні:

10. *Напишіть коротку промову на тему: "Мій перший публічний виступ", застосувавши у ній наступні тропи та фігури: синекдоху, амфіболію, синтаксичний паралелізм, еліпсис, апасіопезу, паралепсис, аномінацію, градацію (клімакс). Методична порада: спочатку варто створити "сухий" логічний текст, а потім "оздобити" його за допомогою згаданих прийомів.*

Контрольні питання до теми:

1. Висхідні етапи формування культури ораторського мовлення?
2. Які загальні ознаки культури ораторського мовлення?
3. Які існують засоби створення риторичної образності?
4. Що становить звуковий рівень риторичного тексту?
5. Чим відрізняється автологічна лексика від лексики металогічної?
6. Яким чином різні способи мовленнєвого впливу призводять до успіху?
7. До яких способів впливу можна віднести риторичні фігури та тропи?
8. Чому елокуцію називають ще теорією фігур?
9. Які механізми продукування фігур?
10. Які існують способи для утворення тропів?

11. Які існують основні риторичні тропи?
12. Які існують основні риторичні фігури?
13. Засоби персоніфікації в риторичному мовленні?
14. Що таке фразеологічні одиниці, їх види та які функції вони виконують в риторичному мовленні?
15. Які види іронії можна виділити у філософському дискурсі?

Література

1. Абрамович С. Д. та ін. Риторика загальна та судова. — Київ, 2002. — С.214-238.
2. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. — К.: Либідь, 1991.
3. Бабич Н. А. Основи культури мовлення. — Львів, 1990.
4. Клюев Е. Риторика (Инвенция. Диспозиция. Элокуция). - М., 1999. -
5. Кузнецов И.Н. Риторика. – Минск: «Амалфея», 2000.
6. Культура української мови: Довідник / За ред. В.М. Русанівського. — 1990
7. Цеков Ю. І. Не заради дзвінкої фрази (Художній образ як елемент ораторської промови) // Трибуна лектора. — 1981. — № 8. — С. 38—41.
8. Чак Є.Д. Складні випадки вживання слів. – 2-е вид. – К.: Рад. Школа, 1990.
9. Васильєв А. Н. Основы культуры речи. — М., 1990.
10. Зворыкин Ю. Н. Юмор в публичном выступлении. — М., 1977.
11. Коваль А.П. Ділове спілкування. – К.: Либідь, 1992.
12. Чиненый А. И. Художественный образ в устном выступлении.- М., 1980.

6.

Тема: Діалогічна риторика

Мета заняття:

- розглянути основні жанри діалогічного мовлення, їх теоретичні особливості;
- розкрити стратегію та тактику ведення суперечки;
- засвоїти етичні принципи ведення суперечки.

Методичні рекомендації до заняття:

- За наведеною літературою засвоїти теорію теми, орієнтуючись на подані теоретичні питання;
- Перевірити засвоєння теми за наведеними контрольними питаннями;
- Письмово виконати практичні завдання до заняття, за що нараховуються бали

Система нарахування балів

Завдання	№ завдання						Разом балів
	1	2	3	4	5	6	
Бали	1	1	2	3	1	2	10

Термін виконання завдань – 7-й тиждень

2год.

Теоретичні питання теми:

1. Поняття еристики та її жанри
2. Логічна структура суперечки
3. Коректні прийоми та хитрощі в суперечці
4. Культура діалогічного мовлення

Практичні завдання до заняття:

1. Проаналізувати виступ політика з точки зору використання різних типів мовлення (монолог, монолог з елементами діалогізації, застосування засобів маніпуляції слухачами).

2. Самостійно відшукати 1-2 приклади дискусії, дебатів або полеміки (ТВ, Інтернет та ін. джерелах) та проаналізувати їх на предмет наявності в них необхідних передумов ведення раціональної суперечки.

3. Підібрати фрагменти із телевізійних ток-шоу, парламентських промов, в яких промовці вдаються до нелояльних способів суперечки та аргументації (виведення із рівноваги, різноманітні диверсії тощо).

4. Підібрати 2-3 фрагменти виступів президентів, прем'єр-міністрів інших відомих політиків України, Росії, США та Європи з питання анексії Криму, в яких оратори вдаються до логічної аргументації. При цьому виділити

а) коректну аргументацію;

б) некоректну аргументацію (підміна тези, поспішне узагальнення застосування оцінних та емоційно-забарвлених понять тощо);

в) застосування подвійних стандартів.

5. Проаналізуйте риторичну мову депутата Верховної Ради України Олега Ляшко на предмет дотримання ним передумов раціональної аргументації та етичних принципів діалогічного (агонального) мовлення.

6. Хто на Ваш погляд із сучасних топ-політиків України

а) найбільш наближується до ідеалу еристичної риторики (обґрунтувати свій вибір та підкріпити достатньою кількістю прикладів);

б) є найбільш виразним оратором-маніпулятором в еристичній риторичній мові (обґрунтувати свій вибір та підкріпити достатньою кількістю прикладів).

Контрольні питання до теми:

1. У чому полягає специфіка жанрів діалогічного мовлення: інформаційного, навчаючого, діалектичного, агонального, дискусійного?
2. Риторика як еристика (суперечка)
3. Сутнісні особливості основних жанрів еристики: дискусії, диспуту, дебатів, полеміки
4. Різновиди суперечок за метою, кількістю учасників та наявністю спостерігачів
5. Структура суперечки: а) суб'єктна? Логічна?
6. Логічні способи доведення тези (прямий та побічний)
7. Способи спростування
8. Логічні правила доведення: а) щодо тези; б) щодо аргументів; в) щодо демонстрації

Література

1. Барышева А.В. Как продавать слона. – М., 2000.
2. Беркли Ален М. Забытое искусство слушать. – СПб, "Питер", 1997.

	<ol style="list-style-type: none"> 3. Бринкман Р. Гений общения. – СПб, 1997. 4. Гольдин Е.В. Речь и этикет. – М., “Просв.”, 1983. 5. Дерябо С. Гроссмейстер общения. – Луганск, “Лотос”, 1997. 6. Добрович А. Общение. Наука. Искусство. – М., “Яуза”, 1996. 7. Еемерец Ван, Гроотендорст Р. Аргументация, коммуникация, ошибки. – Л., 1992. 8. Логика. Логические основы общения: Хрестоматия. – М., 1994. 9. Мурашов А.А. Риторика. Хрестоматия-практикум. – М., 1999. 10. Павлова Л.Г. Спор, дискуссия, полемика. – М.: Просвещение, 1991. 11. Поварнин С.И. Спор. О теории и практике спора // Вопросы философии. - №3. – 1990, або: Хрестоматия по философии. – М., 1997. – С.377-390. 12. Почепцов Г.Г. Коммуникативные технологии двадцатого века. – «Рефл-бук» «Ваклер», 2001. – 349 с. 13. Сагач Г. Мистецтво ділової комунікації. – К.: Україна, 1996. 14. Хоменко І.В. Еристика. Мистецтво полеміки: Навч. посіб. - К.: Юрінком Інтер, 2001. 15. Шейнов В.П. Искусство убеждать. – М., 2001. 16. Шопенгауэр А. Эристика, или искусство побеждать в спорах // http://www.redov.ru/psihologija/yeristika_ili_iskusstvo_pobezhdat_v_sporah/p1.php 17. Шостром Э. Анти – Карнеги или человек – манипулятор. – Минск, 1992. 							
7	<p>Тема: Еристика: «Оксфордські» дебати</p> <p>Мета заняття:</p> <ul style="list-style-type: none"> - опанувати стратегію та тактику ведення суперечки; - набути практичні навички організації та проведення публічних дебатів; - набути практичні навички участі в реальних дебатах <p>Методичні рекомендації до заняття:</p> <ul style="list-style-type: none"> - За наведеною літературою засвоїти теорію теми, орієнтуючись на подані теоретичні питання; - Перевірити засвоєння теми за наведеними контрольними питаннями; - Підготуватися до участі в «Оксфордських» дебатах у складі визначеної групи згідно визначеній ролі та обраній темі дебатів; - Студент має підготувати виступ у ролі одного із 5-ти промовців (пропонента або опонента згідно методичним рекомендаціям, поданим у таблиці: <table border="1" data-bbox="272 1680 1313 2060"> <thead> <tr> <th data-bbox="272 1680 379 1832">№ пп Промовця</th> <th data-bbox="379 1680 815 1832">Зміст виступів перших п'яти промовців дебатів (пропонентів), які формулюють пропозиції (тези) щодо теми дебатів</th> <th data-bbox="815 1680 1313 1832">Зміст виступів перших п'яти промовців дебатів (опонентів), які виступають опонентами (формулюють антитезу) щодо виступів пропонентів</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="272 1832 379 2060">1</td> <td data-bbox="379 1832 815 2060">Промовець 1: Відкриває дебати. Він озвучує тему і пояснює її актуальність. Апелюючи до тези, він визначає всі неясні формулювання, які містяться у ній. Потім він має навести 3-4 головні аргументи своєї сторони на</td> <td data-bbox="815 1832 1313 2060">Промовець 1: Апелює до оголошеної пропонентом тези, викладаючи власне її розуміння. Воно може бути як протилежним так і таким, що частково відрізняється. Опонент має навести 3-4 головні контраргументи до тези пропонента та обґрунтувати їх. На його</td> </tr> </tbody> </table>	№ пп Промовця	Зміст виступів перших п'яти промовців дебатів (пропонентів), які формулюють пропозиції (тези) щодо теми дебатів	Зміст виступів перших п'яти промовців дебатів (опонентів), які виступають опонентами (формулюють антитезу) щодо виступів пропонентів	1	Промовець 1: Відкриває дебати. Він озвучує тему і пояснює її актуальність. Апелюючи до тези, він визначає всі неясні формулювання, які містяться у ній. Потім він має навести 3-4 головні аргументи своєї сторони на	Промовець 1: Апелює до оголошеної пропонентом тези, викладаючи власне її розуміння. Воно може бути як протилежним так і таким, що частково відрізняється. Опонент має навести 3-4 головні контраргументи до тези пропонента та обґрунтувати їх. На його	2 год
№ пп Промовця	Зміст виступів перших п'яти промовців дебатів (пропонентів), які формулюють пропозиції (тези) щодо теми дебатів	Зміст виступів перших п'яти промовців дебатів (опонентів), які виступають опонентами (формулюють антитезу) щодо виступів пропонентів						
1	Промовець 1: Відкриває дебати. Він озвучує тему і пояснює її актуальність. Апелюючи до тези, він визначає всі неясні формулювання, які містяться у ній. Потім він має навести 3-4 головні аргументи своєї сторони на	Промовець 1: Апелює до оголошеної пропонентом тези, викладаючи власне її розуміння. Воно може бути як протилежним так і таким, що частково відрізняється. Опонент має навести 3-4 головні контраргументи до тези пропонента та обґрунтувати їх. На його						

	користь тези, яку відстоює. На його виступ відводиться до 5 хвилин.	виступ також відводиться до 5 хвилин.
2	Промовець II: Має розвинути аргументи Промовця I, щоб здійснити більш глибоке обґрунтування аргументів сторони пропозиції. Для цього він має додатково навести 2-3 власні аргументи, які підкріплюють тези, висловлені промовцем I, або їх розвивають. Його виступ має тривати до 4 хвилини.	Промовець II: У своїй промові розвиває тактику аналогічну щодо промовця II з боку Пропозиції, тільки антагоністичну щодо її змісту.
3	Промовець III: У своєму виступі він повинен спростувати аргументи опонентів та їхній розвиток у виступі другого опонента. Нових власних аргументів він не представляє взагалі, можливо тільки в крайньому разі. Натомість він має апелювати до всіх аргументів опонентів і мірою можливості спростувати їх, показуючи їхню помилковість чи відсутність зв'язку з обговореним питанням. На його виступ відводиться до 4 хвилини. Це найважча роль у дебатах, яка вимагає від Промовця вслухатися в аргументи супротивника і швидко їх аналізувати.	Промовець III: У своїй промові він реалізує тактику аналогічну промовцю III з боку Пропозиції, тільки наповнює її антагоністичним змістом. На його виступ також відводиться до 4-х хвилин часу.
4	Промовець IV: У своєму виступі має навести додаткові аргументи на користь тез сторони пропозиції, зреагувавши на випадки, висловлені у виступі опонента III.	Промовець IV: Зміст його промови зумовлюється тональністю та змістом виступу пропонента IV, намагаючись спростувати чи ослабити його аргументацію.
5	Промовець V: Підсумовує аргументи своєї сторони. Може коротко апелювати до виступу попереднього промовця з своєї команди. Якщо попередній Промовець з боку Пропозиції не зробив цього, він може коротко повернутися до аналізу аргументів опонуючої сторони. Проте його основним завданням має бути повторення і закріплення найважливіших аргументів, що наводила його сторона. Цей виступ є останній, тому він спричиняє неабияке враження на аудиторію, яка вже за хвилину приступить до голосування. На цей виступ відводиться до 5 хвилин.	Промовець V: Діє аналогічно промовцю V з боку Пропозиції, тільки намагається досягти щодо нього антагоністичних цілей. Він має додатковий козир: саме йому належить останнє слово, бо він закриває головну частину дебатів.
Термін виконання завдань – 7-й тиждень		

Теоретичні питання теми:

1. «Оксфордські» дебати: сутність, мета та завдання
2. Практика підготовки та проведення «Оксфордських» дебатів

Практичні завдання до заняття:

1. У складі визначеної групи докладно розробити структурний план проведення «Оксфордських» дебатів з однієї з наступних тем:
  - а) Корупцію в країні можна подолати наступним чином...
  - б) Причини правого нігілізму в нашій країні
  - в) Чому ми маємо підтримувати європейський вибір цивілізаційного розвитку країни
  - г) В нашій країні мають бути легалізовані нетрадиційні (гомосексуальні) шлюби
2. Підготувати дискусійний матеріал (фактаж, аргументи, прийоми) для участі в дебатах згідно з відведеною роллю у складі групи
3. Взяти безпосередню участь в проведенні «Оксфордських» дебатів

Система нарахування балів за заняття

Завдання	Бали за виконання завдань			Разом балів
	1	2	3	
Бали	3	3	4	10

Контрольні питання до теми

1. Передумови ведення раціональної суперечки
2. Стратегія та тактика ведення суперечки
3. Лояльні прийоми ведення суперечки
4. Нелояльні прийоми ведення суперечки
5. Некоректні прийоми аргументації
6. Тактика захисту від маніпуляцій, спрямованих на промовця
7. Тактика захисту від маніпуляцій, спрямованих на аудиторію
8. Психологічні прийоми ведення суперечки
9. Етика ведення дискусії (суперечки)
10. «Оксфордські» дебати: структура та організація проведення

Література

1. Поварнин С.И. Спор. О теории и практике спора // Вопросы философии. - №3. – 1990, або: Хрестоматія по філософії. – М., 1997. – С.377-390.
2. Хоменко І.В. Еристика. Мистецтво полеміки: Навч. посіб. - К.: Юрінком Інтер, 2001.
3. Шейнов В.П. Искусство убеждать. – М., 2001.
4. Шопенгауэр А. Эристика, или искусство побеждать в спорах // http://www.redov.ru/psihologija/yeristika_ili_iskusstvo_pobezhdat_v_sporah/p1.php
5. «Оксфордські» дебати: <http://ua.convdocs.org/docs/index-152698.html>

Разом**14
год.**

V. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

ЗАВДАННЯ ДО МОДУЛЯ №1 (10 балів)

Методичні рекомендації до виконання завдань

За матеріалами лекції, а також шляхом звернення до рекомендованої літератури письмово відпрацювати завдання, які стосуються історії основних етапів розвитку класичної риторики.

Завдання I (5 балів): *Риторичні прийоми видатних античних ораторів* (навести не менш п'яти риторичних засобів, які застосовував у своїй риторичній практиці, або якими збагатив риторичну науку в своїх працях оратор античності)

№ пп	Оратор античного світу	Його риторичні прийоми (не менш 5-ти)	Нарахування балів
1	Горгій		1
2	Ісократ		1
3	Демосфен		1
4	Арістотель		1
5	Цицерон		1

Завдання II (5 балів): *Розвиток теорії красномовства Платоном у діалогах “Горгій” та “Федр”* (звернувшись до відповідних діалогів Платона (*Платон. Діалоги.* – К., 1995. – С. 155–233, 293–338) дайте письмові відповіді на наведені питання, за які нараховуються рейтингові бали за наступною таблицею)

№ пп	Питання аналізу діалогів	Відповіді	Нарахування балів
1	Як композиційно побудовані зазначені діалоги?	а) «Горгій» - б) «Федр» -	0,5
2	Яке визначення дав Платон а) софістичній риториці; б) діалектичній риториці		0,5
3	Наведіть основні вектори критики Платоном софістичної риторики		1
4	Встановіть особливості ведення бесіди Сократа в діалогах Платона “Горгій” та “Федр”?		1
5	Наведіть основні засади критики Сократом промови Лісія		1
6	- Чому Сократ відмовляється вести бесіду з Полом у діалозі “Горгій”? - Які види переконання встановлює Сократ? - Яку суперечність підкреслює Сократ у визначенні риторики Горгієм?		1

ЗАВДАННЯ ДО МОДУЛЯ №2 (25 балів)

Завдання для самостійної роботи **модуля №2** стосуються, головним чином, практики публічного мовлення. Вони охоплюють проблематику трьох тем: 7, 8 та 9. За виконання завдання до кожного практичного заняття нараховується по 5 рейтингових балів.

Завдання 1 (5 балів): Риторика Давнього Риму (звернувшись до праць Цицерона та Тацита (*Тацит К. Диалог об ораторах // Тацит К. Соч. в 2-х т. – Т. 1. – Л., 1969. – С. 373–402; Цицерон М.Т. Оратор // Цицерон М.Т. Три трактата об ораторском искусстве. – М., 1972. – С. 331–359*) дайте письмові відповіді на запропоновані питання, за які нараховуються бали згідно таблиці)

№ пп	Зміст питань	Відповіді	Нарахування балів
1	- Якою є основна риса ідеального образу оратора, на думку Цицерона? - Чим має керуватись оратор при виборі стилю промови?		0,5
2	- На якому порядку розташування аргументів наполягає Цицерон? - Чим відрізняється, на думку Цицерона, промова оратора від промови філософа?		0,5
3	Які композиційні відмінності наявні між діалогом К.Тацита та діалогами Платона? Чим вони зумовлені?		1
4	Які причини занепаду красномовства виділив у “Діалозі про ораторів” К.Тацит?		1
6	Проаналізуйте промову Апра на захист судового красномовства та промову Матерна на захист поезії у “Діалозі про ораторів” К.Тацита (визначіть мету, спрямування, риторичні прийоми)	а) промова Апра: б) промова Матерна:	2

Завдання 2 (5 балів): Акція: Виголошення промови

Письмово дати відповіді на запропоновані питання, заповнивши таблицю, за що нараховуються відповідні рейтингові бали.

№ пп	Зміст завдання	Відповідь (не менш 10-ти)	Нарахування балів
1	Назвіть основні методичні поради щодо техніки риторичного мовлення		4 (по 0,5 балів за одне положення)
2	Назвіть основні засоби впливу на аудиторію (управління аудиторією)		4
3	Назвіть сутнісні ознаки (риси) голосу оратора		4
4	Назвіть вимоги до синтаксису усного мовлення		4

5	Розкрийте пара лінгвістичні засоби ораторського мовлення		4
---	--	--	---

Завдання 3 (5 балів): Особливості ораторського мовлення

Письмово дати відповіді на запропоновані питання, заповнивши таблицю, за що нараховуються відповідні рейтингові бали.

№ пп	Зміст завдання	Відповідь	Нарахування балів
1	Назвіть сутнісні ознаки (риси) голосу оратора	(не менш 10-ти)	1
2	Назвіть вимоги до синтаксису усного мовлення		2
3	Розкрийте пара лінгвістичні засоби ораторського мовлення		2

Завдання 4 (5 балів): Культура та образність ораторського мовлення (письмово наведіть не менш п'яти прикладів на кожне завдання, наведене в таблиці, за що нараховуються рейтингові бали)

№ пп	Зміст завдання	Відповідь (не менш 5-ти прикладів)	Нарахування балів
1	Навести приклади лексики: а) автологічної, яка не виходить за рамки літературної мови; б) автологічної, яка виходить за рамки літературної мови: - просторіччя; - канцеляризми; - діалектизми; - жаргонізми		2
2	Навести приклади речень, що містять риторичні фігури		1
3	Навести приклади синтаксичних конструкцій, що містять стилістичні фігури, відповідно: - ангитезу; - іронію; - каламбур; - парадокс; - градацію		2

Завдання 5 (5 балів): Риторика діалогічного спілкування та суперечки

На основі звернення до праці Поварніна С.І. «Спір. Про теорію і практику суперечки» (Див.: <http://uchebnikfree.com/page/philosophiya/ist/ist-12--idz-ax254--nf-43.html>), дайте письмові відповіді на питання, вставивши їх у таблицю, за що нараховуються відповідні рейтингові бали.

№ пп	Зміст питання	(не менш 5-ти)	Нарахування балів
1	Перерахуйте правила ведення суперечки		1
2	Наведіть способи маніпулювання		1

	супротивником під час суперечки		
3	Наведіть некоректні прийоми аргументації		1
4	Наведіть психологічні прийоми ведення суперечки		2

VI. ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ

6.1. Методичні рекомендації до виконання і оформлення

Студент має самостійно підготувати власноруч невелику оригінальну промову (1 стор.) на довільно обрану тему в певному жанрі красномовства з наступним її риторичним її аналізом.

Структура ІНДЗ:

- Титульна сторінка
- Текст промови
- Риторичний аналіз промови

Метою виконання студентом ІНДЗ має бути прагнення максимально продемонструвати у своїй промові набуті теоретичні знання з теорії красномовства. Свідоме застосування набутих риторичних навичок має засвідчити прикладений до промови її докладний риторичний аналіз, з ілюстрацією конкретного тропу, риторичної фігури, способу викладу тощо, за що нараховуються бали згідно наведеної таблиці

6.1.2. Таблиця нарахування балів за ІНДЗ

№	За що нараховуються бали	Ілюстрація на матеріалі промови	Бали
1	Наявність тексту промови		5
2	Паспортичка промови: - Жанр красномовства - Риторичний задум (мета) - Адресант (аудиторія) - Місце виголошення		2
3	Аналіз структури: - Структура - Вид вступу - Модель викладу основної частини та методи її реалізації - Спосіб інтеграції тексту промови - Вид закінчення		4
4	Логос промови: - Характеристика лексики - Засоби переконання та доведення		2
5	Пафос промови: - Прийоми захоплення і утримання уваги - Засоби психологічного впливу		2
6	Етос промови: - Етичні формули - Дотримання етичних принципів		2
7	Засоби створення художньої образності мовлення на рівні слова (тропи – не менш 4-х)		4
8	Засоби створення художньої образності мовлення на рівні синтаксису (фігури – не менш 4-х)		4
9	Засоби створення художньої образності мовлення на стилістичному рівні: - Засоби гумору та дотепності - Засоби персоніфікації мовлення		3

	- Застосування фразеологічних одиниць		
10	Преміальні бали за: - Актуальність та оригінальність теми - Стилiстичну витриманість		2
Разом балів за ІНДЗ			30

6.2. ЗРАЗОК ВИКОНАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ ІНДЗ

6.2.1. Зразок оформлення титульного аркуша

<i>перша сторінка</i>
<p>КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА</p> <p style="text-align: right;">Кафедра філософії</p> <p style="text-align: center;">ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ з дисципліни “Риторика”</p> <p style="text-align: center;">Промова на тему: «.....»</p> <p>Рід та жанр промови – .....</p> <p style="text-align: center;">Студента (студентки) _____ курсу Інституту суспільства</p> <p style="text-align: center;"><i>Прізвище, ім'я</i></p> <p style="text-align: center;">Київ – 2014</p>

6.2.2. Текст промови (промова Цицерона *Проти Луція Сергія Катіліни*)

До яких пір ти, Катіліно, будеш зловживати нашим терпінням? Як довго ти в своєму шаленстві будеш знущатися над нами? Доки ти будеш хизуватися своїм зухвальством, що не знає шор? Невже не збентежили тебе ні нічні караули на Палатіні, ні варта, що обходила місто, ні страх, який охопив народ, ні присутність усіх чесних людей, ні вибір цього так надійно захищеного місця для засідання сенату, ні обличчя і погляди всіх присутніх?

Невже ти не усвідомлюєш, що твої наміри викрито? Невже не бачиш, що твоя змова вже відома всім присутнім і викрита? Хто із нас, на твою думку, не знає, що ти чинив минулої, що позаминулої ночі, де ти був, кого скликав, яке рішення прийняв?

О, часи! О, звичаї!

6.2.3. Риторичний аналіз промови (зразок)

№	За що нараховуються бали	Ілюстрація на матеріалі промови	Бали
1	Наявність тексту промови	Промова наявна	5
2	Паспортичка промови: - Жанр красномовства - Риторичний задум (мета) - Адресант (аудиторія) - Місце виголошення	- Рід соціально-політичний (парламентська) - Має на меті приголомшити Катіліну, здійснити на всіх сильне психологічне враження - сенатори - сенат	2
3	Аналіз структури: - Структура - Вид вступу - Модель викладу основної частини та методи її реалізації - Спосіб інтеграції тексту промови - Вид закінчення	- Виступ починається без вступної підготовки « <i>ex abrupto</i> » - В основній частині промови застосована модель викладу суті справи « <i>In medias res</i> » (від лат. - в середину речей) сюжетним методом. - Ін. - Замість закінчення застосовані вигуки – « <i>O, часи! O, звичаї!</i> »	1 1 1 1
4	Логос промови: - Характеристика лексики - Засоби переконання та доведення	Лексика застосована головним чином автологічна	1
5	Пафос промови: - Прийоми захоплення і утримання уваги - Засоби психологічного впливу	Вся промова складається з ущипливих питань, які покликані відразу; Наступальний тон, внутрішня напруженість і емоційність, що витримується протягом всієї промови	2
6	Етос промови: - Етичні формули - Дотримання етичних принципів	Оратор дотримується етичних принципів благопристойності, не вдаючись до образ і ненормативної лексики до заколотники	1
7	Засоби створення художньої образності мовлення на рівні слова (тропи – не менш 4-х)	1. Метафора – « <i>Ти в своєму шаленстві</i> », «не знаєш шор»	1
8	Засоби створення художньої образності мовлення на рівні синтаксису (фігури – не менш 4-х)	1. Анафорна синонімічна градація (анафора – повтор <i>ні... ні... ні...</i>); 2. Градація – <i>нарастання інтенсивності</i> – <i>зловживати, знуцатися, хизуватися (тріада)</i> ; 3. Діафора – повторюються вислови, які шойно прозвучали, але дедалі більш вони набувають експресивного звучання: « <i>До яких пір..., як довго..., доки...</i> »; « <i>Невже..., невже..., невже...</i> »; 4. Симплова – це збіг паралельних структура початку (<i>невже не збентежили тебе..., невже ... не усвідомлюєш..., невже не бачиш...</i>); 5. Зевгма – підпорядкування слів (словосполучень) одному узагальнюючому слову: « <i>невже не збентежили тебе ні ..., ні..., ні ...</i> »	5
9	Засоби створення художньої образності мовлення на стилістичному рівні: - Засоби персоніфікації мовлення - Застосування фразеологічних одиниць - Засоби гумору та дотепності	Уся промова пронизана засобами персоніфікації: 1. Риторичне питання... 2. Риторичне звертання... 3. Риторичні вигуки: « <i>O, часи! O, звичаї!</i> »	3
10	Преміальні бали за: 4. Актуальність та оригінальність теми 5. Стилiстичну витриманість	1. Промова досить оригінальна 2. Стилiстична витриманість наявна	2
Разом балів за ІНДЗ			26

VII. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

7.1. Предмет оцінювання

Загальна оцінка (кількість балів) складається з відповідної кількості балів з кожної теми, двох модульних контрольних робіт (середній бал), індивідуального навчально-дослідного завдання, та виконання самостійного опрацювання літератури.

7.2. Розрахунок рейтингових балів за видами контролю

№ п/п	Вид діяльності	Кількість одиниць	Кількість рейтингових балів за одну одиницю	Кількість рейтингових балів
1	Відвідування лекцій	7	1	7
2	Відвідування семінарських занять	7	1	7
4	Робота на семінарському занятті	7	10	70
5	Виконання самостійної роботи	7	5	35
6	ІНДЗ	1	30	30
7	Виконання модульної контрольної роботи (МКР)	2	25	50
Підсумковий рейтинговий бал				199

7.3. Критерії оцінювання знань студентів

<p>1-34 бали “F” (незадовільно з обов’язковим повторним вивченням курсу)</p> <p>“Незадовільно” (35-59 балів “FX”(незадовільно з можливістю повторного складання))</p>	<p>Студент не має уяви про предмет риторики, не знає основних її понять, не орієнтується в видожанровій класифікації красномовства</p> <p>Студент має нечіткі уявлення про змістовні модулі риторики, фрагментарно відтворює їх зміст, нездатний підготувати промову в основних жанрах красномовства й ефективно її виголосити</p>
<p>“Задовільно” (60-68 балів) “E” «Достатньо задовільно» (69-74 бали) “D”</p>	<p>Студент поверхово орієнтується у навчальному матеріалі, відтворює його з несуттєвими помилками, вміє використовувати одержані знання для розв’язування задач за зразком, здатен застосовувати теоретичні знання та практичні вміння у риторичній професійній діяльності.</p>

<p>“Добре” (75-81 бал) “С” «Дуже добре» (82-89 балів) "В”</p>	<p>Студент вільно орієнтується у навчальному матеріалі, логічно його відтворює та застосовує у стандартних ситуаціях, критично оцінює риторичні явища, вміє робити аргументовані висновки, здатен застосовувати теоретичні знання та практичні вміння для підготовки промов і ефективної риторичної комунікації з проблем професійної діяльності.</p>
<p>“Відмінно” (90-100 балів) “А”</p>	<p>Знання студента є системними та усталеними, він здатен використовувати їх у нестандартних ситуаціях, розуміє теоретико-методологічні засади риторичної теорії, опанував навичками підготовки промов в основних жанрах красномовства, виявляє творчі здібності в логічно послідовному й аргументованому веденні публічного мовомислення в моделях як монологічного, так і діалогічного мовлення.</p>

VIII. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

1. Програма з риторики
2. Методичні розробки практичних занять
3. Джерельна база: список літератури для обов’язкового та додаткового опрацювання, Інтернет-джерела

IX. СПИСОК ПИТАНЬ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Поняття риторики як живомовної науки та її предмет
2. Основні поняття риторики: оратор, ораторське мистецтво, ораторська промова, красномовство
3. Структура риторичного дійства: оратор, промова, аудиторія
4. Своєрідність риторики та її місце серед інших наук
5. Основні історичні етапи розвитку теорії красномовства
6. Зародження та розвиток риторики в Античній Греції
7. Видатні оратори Античної Греції та їх риторична спадщина
8. Розвиток риторики в Давньому Римі: специфіка та персоналії
9. Основні здобутки класичної риторики
10. Особливість розвитку риторики в епоху Середньовіччя: гомілетика
11. Вітчизняні традиції красномовства у киеворуську добу
12. Риторична спадщина професорів Києво-Могилянської академії
13. Основні засади твору Ф.Прокоповича *«Про риторичне мистецтво»*
14. Педагогічно-риторичні ідеї і мовні зразки в *“Кратком руководстве к красноречию”* М.В. Ломоносова
15. Особливість розвитку теорії красномовства на сучасному етапі
16. Неориторика, її зміст та основні напрями
17. Соціальні функції риторики
18. Значення красномовства як універсального способу самоствердження та культурного розвитку людини
19. Поняття оратора
20. Засади красномовства: пафос, логос, етос та топос
21. Правила пафосу як думки-воління
22. Логос в риторичній діяльності оратора та його визначні правила
23. Етос як морально-етичний кодекс публічного мовлення: основні принципи морального кодексу оратора
24. Техніка топосу як здатність майстерно застосовувати в публічному мовленні найтипівіші часово-просторові матриці соціальних ситуацій
25. Цицерон про чинники досконалого оратора

26. Загальний алгоритм діяльності оратора
27. Поняття риторичного ідеалу та його трансформація в класичній, середньовічній, сучасній (вітчизняній) риторичі
28. Риторичні ідеали античності: софістичний та сократівський
29. Риторичні ідеали сучасної риторичі: маніпулятивно-прагматичний, гуманістичний, тоталітарно-пропагандистський
30. Зміст українського барокового риторичного ідеалу
31. Основні напрями формування ораторами-початківцями власного індивідуального риторичного стилю
32. Класичні класифікації красномовства
33. Сучасні класифікації красномовства (за Г.З.Апресьяном та Х.Леммерманом)
34. Класифікація красномовства за ознакою монолог/діалог
35. Основні види академічного красномовства та їх жанрові топіки
36. Основні види соціально-політичного красномовства та їх жанрові топіки
37. Основні види соціально-побутового красномовства та їх жанрові топіки
38. Основні види судового красномовства та їх жанрові топіки
39. Основні види дипломатичного красномовства та їх жанрові топіки
40. Основні види церковно-богословського красномовства та їх жанрові топіки
41. Основні види військового красномовства та їх жанрові топіки
42. Основні складові алгоритму підготовки промови
43. Структурні частини промови та їх співвідношення за обсягом
44. Риторичні завдання та функції вступної частини промови
45. Основні різновиди вступу промови
46. Ораторські прийоми притягнення уваги аудиторії
47. Чинники, що забезпечують переконливість ораторського мовлення
48. Методи реалізації моделі викладу змісту промови «*av ovo*»
49. Методи реалізації моделі викладу змісту промови «*in medias res*»
50. Головні композиційно-мовні конструкції викладу змісту промови
51. Поняття композиції та способи інтеграції тексту промови
52. Основні логічні форми викладу змісту промови: аналіз, синтез, порівняння, розрізнення
53. Логічні методи викладу змісту промови: дедуктивний, індуктивний, аналогічний
54. Основні формально-логічні закони ораторського мовлення
55. Прийоми активізації уваги слухачів: управління аудиторією
56. Методи переконання: логічні і психологічні
57. Поняття стилю мовлення та їх основні види
58. Поняття харизми оратора. Харизматичні оратори
59. Закінчення (рекапітуляція та спонукання) та його функції
60. Основні типи закінчення: елегантний та доцільний фінал
61. Способи ефективного запам'ятовування промови
62. Техніка поведінки оратора в аудиторії
63. «Ораторський шок», його причини та способи подолання
64. Паралінгвістичні засоби ораторського мовлення: методичні рекомендації до гучності голосу, тембру, темпу та інтонації мовлення, а також до міміки та жестикуляції
65. Зміст поняття «техніка мовлення»
66. Техніка правильного дихання оратора
67. Особливості синтаксису усного мовлення
68. Чинники виразного виголошення промови
69. Логіка публічного виразного мовлення
70. Практика актуалізації та ритміко-інтонаційного членування мовлення
71. Паузи в мовленні: логічні та психологічні, їх функції

72. Чинники моделювання аудиторії
73. Техніка подолання опору аудиторії: засоби встановлення контакту та активізації уваги аудиторії
74. Техніка поведінки оратора, коли заважають виступати
75. Природа смішного: сміхова складова красномовства
76. Функції гумору в ораторському мовленні
77. Правила застосування гумору в публічному мовленні
78. Висхідні етапи формування культури ораторського мовлення
79. Загальні ознаки культури ораторського мовлення
80. Засоби створення образності риторичного мовлення
81. Звуковий рівень риторичного тексту
82. Особливості автологічної та металогічної лексичних систем
83. Механізми продукування риторичних фігур
84. Способи утворення риторичних тропів
85. Основні риторичні тропи
86. Основні риторичні фігури
87. Засоби персоніфікації в риторичному мовленні
88. Фразеологічні одиниці, їх види та функції, які вони виконують в риторичному мовленні
89. Специфіка жанрів діалогічного мовлення: інформаційного, навчального, діалектичного, агонального, дискусійного?
90. Риторика як еристика (суперечка)
91. Сутнісні особливості основних жанрів еристики: дискусія, диспут, дебати, полеміка
92. Різновиди суперечок за метою, кількістю учасників та наявністю спостерігачів
93. Структура суперечки: за ознакою суб'єктності та за ознакою логіки
94. Логічні способи доведення тези (прямий та побічний)
95. Способи спростування
96. Логічні правила доведення: щодо тези, щодо аргументів, щодо демонстрації
97. Передумови ведення раціональної суперечки
98. Стратегія та тактика ведення суперечки
99. Лояльні прийоми ведення суперечки
100. Нелояльні прийоми ведення суперечки
101. Некоректні прийоми аргументації
102. Тактика захисту від маніпуляцій, спрямованих на промовця
103. Тактика захисту від маніпуляцій, спрямованих на аудиторію
104. Психологічні прийоми ведення суперечки
105. Етика ведення дискусії (суперечки)
106. «Оксфордські» дебати: структура та організація проведення

Х. ЛІТЕРАТУРА

10. 1. Основна література

А) Першоджерела

1. Античные риторики. – М., 1978.
2. Аристотель. Соч.: В 4 т. – М., 1978.
3. Ващенко Г. Г. Виховний ідеал. – Полтава, 1994.
4. Галятовський І. Ключ Розуміння. – К., 1985.
5. Демосфен. Речи. – М., 1954.
6. Зеньковский В. В. История русской философии: В 2 т. – Л., 1991.
7. Иоанн Златоуст. Творения: В 12 т. – М., 1980. – Т. 1.
8. Квинтилиан. Двенадцать книг риторических наставлений: В 2 ч. – СПб., 1843. – Ч.

I.

9. Лисий. Речи. – М., 1994.
10. Ломоносов М. В. Краткое руководство к красноречию // Полн. собр. соч. – М.; Л., 1952 – Т. 7.
11. Платон. Діалоги. – К., 1995.
12. Плутарх. Порівняльні життєписи. – К., 1991.
13. Прокопович Ф. Про риторичне мистецтво // Ф. Прокопович. Філософські твори. – К., 1979. – Т. 1.
14. Сперанский М. М. Правила высшего красноречия. – М., 1973.
15. Станиславский К. С. Моя жизнь в искусстве. – М., 1962.
16. Цицерон. Речи: В 2 т. – М., 1962.
17. Цицерон. Три трактата об ораторском искусстве. – М., 1972.

Б) Підручники та посібники

1. Абрамович С.Д. Риторика: навч. посіб. для студ. гуманіт. спец. вищ. навч. закл. / С. Д. Абрамович, М. Ю. Чікарькова. - Л. : Світ, 2001. - 240 с.
2. Андреев В.И. Деловая риторика: Практический курс делового общения и ораторского мастерства. – М., 1995.
3. Баева О.А. Ораторское искусство и деловое общение. – Мн., 2001.
4. Вагапова Д.Х. Риторика в интеллектуальных играх и тренингах. – М., 1999.
5. Далецкий Ч.Б. Практикум по риторике. – М., 1996.
6. Зарецкая Е.Н. Риторика: Теория и практика речевой коммуникации. – М., 1998.
7. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії. – К., 1997.
8. Клюев Е.В. Риторика (Инвенция. Диспозиция. Элокуция). – М., 1999.
9. Сагач Г.М., Юніша Е.А. Риторика в интеллектуальных играх. – К., 1990.
10. Сагач Г.М., Мартиненко В.Ф. Майстерність ділового спілкування. – К., 1991.
11. Сагач Г.М. Мистецтво ділової комунікації. – К., 1995.
12. Сагач Г.М. Похвальне красномовство. – К., 1996.
13. Сопер Поль. Основы искусства речи: Книга о науке убеждать. – М., 1995.
14. Мацько Л. І. Риторика: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л. І. Мацько, О. М. Мацько. - К. : Вища школа, 2003. - 311 с.
15. Хазагеров Г.Г., Корнилова Е.Е. Риторика для делового человека. – М., 2001.

В) Хрестоматії

1. Золотослів: Хрестоматія до курсу риторики. Упорядник Сагач Г.М. – К., 1992.
2. Логика и риторика. Хрестоматия. – Мн., 1997.
3. Мастера красноречия. - М., 1991.
4. Психология влияния. Хрестоматия. – СПб., 2000.

Г) Довідкова література

1. Греймас А.Ж., Курте Ж. Семиотика. Объяснительный словарь теории языка // Семиотика. – М., 1983. – С.480-550.
2. Лингвистический энциклопедический словарь. – М., 1990.
3. Новая философская энциклопедия. – М., 2001.
4. Сагач Г.М. Словник-мінімум термінів красномовства. – К., 1992.
5. Словарь терминов французского структурализма // Структурализм: “за” и “против”. – М., 1975. – С.450–461.

10.2. Додаткова література

1. Аверинцев С.С. Риторика и истоки европейской литературной традиции / С. С. Аверинцев. - М. : Школа "Языки рус. культуры", 1996. - 448 с. - (Язык. Семиотика. Культура).
2. Андреев В.И. Деловая риторика: практический курс делового общения и ораторского мастерства / В. И. Андреев. - М. : Народное образование, 1995. - 208 с. - (Библиотечка журнала "Народное образование").
3. Антична риторика: навч.-метод. розробка / упоряд. Л. Л. Звонська-Денисюк ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. - К.: ВПЦ "Київський університет", 2001. - 103 с.
4. Введенская Л.А. Культура и искусство речи. Современная риторика: для высш. и сред. учеб. заведений / Л.А. Введенская, Л.Г. Павлова. - Ростов н/Д : Феникс, 1995. - 576 с.
5. Выготский Л.С. Мышление и речь: психологические исследования / Л. С. Выготский ; ред. Г. Н. Шелогурова. - М. : Лабиринт, 1996. - 416 с. - (Философия риторики и риторика философии).
6. Детская риторика в рассказах и рисунках. 3 класс / Т. А. Ладыженская [и др.]. - М. : С-Инфо : Баласс, 2000. - 207 с.
7. Дюмін О.З. Ділове спілкування. (Риторика та ораторське мистецтво): практ. посіб. / О. З. Дюмін, А. О. Николаєва ; Міністерство освіти і науки України. Науково-методичний центр вищої освіти, Харківський держ. технічний ун-т радіоелектроніки. - Х. : Вид-цтво ХТУРЕ, 2001. - 146 с.
8. Зарецкая Е.Н. Риторика: Теория и практика речевой коммуникации / Е. Н. Зарецкая. - М. : Дело, 1998. - 480 с.
9. Корнилова Е.Н. Риторика - искусство убеждать. Своеобразие публицистики античной эпохи: учеб. пособие / Е. Н. Корнилова; УРАО, МГУ им. М.В.Ломоносова. - М.: Изд-во УРАО, 1998. - 208 с.
10. Логика и риторика: хрестоматия: Учеб. пособие для студ. вузов / сост. В. Ф. Берков, Я. С. Яскевич. - Минск : ТетраСистемс, 1997. - 624 с.
11. Маркова Т.И. Риторика и этика деловой презентации: учеб. пособие / Т. И. Маркова, В. А. Шенберг; Санкт-Петербургский гос. инженерно-экономический ун-т. - СПб.: СПбГИЭУ, 2001. - 100 с.
12. Михальская А.К. Педагогическая риторика: история и теория: учеб. пособие для студ. пед. ун-тов и ин-тов / А. К. Михальская. - М. : Академия, 1998. - 432 с.
13. Молдован В.В. Судова риторика: навч. посібник / В.В. Молдован ; Міжнародний фонд "Відродження". - К. : Заповіт, 1996. - 319 с. - (Трансформація гуманітарної освіти в Україні).
14. Павлова Л.Г. Спор, дискуссия, полемика. - М.: Просвещение, 1991.
15. Пешков И.В. Введение в риторику поступка / И. В. Пешков. - М. : Лабиринт, 1998. - 288 с. - (Философия риторики и риторика философии).
16. Поварнин С.И. Спор. О теории и практике спора // Вопросы философии. - №3. - 1990.(або: Хрестоматия по философии. - М., 1997. - С.377-390).
17. Риторика - учителю [Текст] / В. Н. Маров [и др.]; Западно- Уральский учебно-научный центр. - Пермь, 1993. - 105 с.
18. Сагач Г.М. Ділова риторика: мистецтво риторичної комунікації: навч. посібник / Г. М. Сагач ; Міжнародна академія фундаментальних основ буття, Київський ін-т соціальних та культурних зв'язків ім. святої рівноапостольної княгині Ольги. - К. : Зоря, 2003. - 255 с.
19. Стернин И.А. Практическая риторика: учеб. пособие для студ. вузов / И. А. Стернин. - М. : ИЦ"Академия", 2003. - 270 с. - (Высшее образование).
20. Троянкина Л.Д. Основы теории и практики эффективного речевого общения (современная риторика): учебно-метод. пособие / Л. Д. Троянкина; Рос. хим.-технологический ун-т им. Д.И.Менделеева, Издательский центр. - М. : РХТУ им.

Д.И.Менделеева, 2001. - 108 с.

21. Таранов П.С. Искусство риторики: Универсальное пособие для умения говорить красиво и убедительно. – Симферополь, 2001

22. Тур М.Г. Риторика в предметному полі практичної філософії Практична філософія. - №4. – 2008. – С.153-161.

23. Хазагеров Т.Г. Общая риторика: Курс лекций. Словарь риторических приемов: учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по напр. "Филология" / Т. Г. Хазагеров, Л. С. Ширина. - 2.изд., перераб. и доп. - Ростов н/Д : Феникс, 1999. - 320 с. - (Учебники "Феникса").

10.3. Интернет-джерела

1. Анисимова Т.В. Современная деловая риторика // http://royallib.ru/book/anisimova_tv/sovremennaya_delovaya_ritorika_uchebnoe_posobie.htm
2. Аристотель. Риторика // <http://lib.ru/POEEAST/ARISTOTEL/ritoriki.txt>
3. Введение в риторику // <http://sigieja.narod.ru/Ritorika.htm>
4. Граудина Л.К. Русская риторика: Хрестоматия // <http://biblioteka.portal-etud.ru/book/l-graudina-russkaya-ritorika-khrestomatiya>
5. Демосфен // <http://www.orator.ru/demosfen.html>
6. Квинтилиан М.Ф. О воспитании оратора // <http://pedagogic.ru/books/item/f00/s00/z0000049/st008.shtml>
7. Козаренко В.А. Учебник мнемотехники: Система запоминания Джордано. – М., 2002 // www.mnemotexnika.narod.ru
8. Лиммерман Х. Риторика. Тренировка речи с упражнениями // http://master-slova.narod.ru/book/lemmerman_u4ebnik_ritoriki.pdf
9. Ломоносов М.В. Краткое руководство к красноречию // <http://feb-web.ru/feb/lomonos/texts/lo0/lo7/LO7-0892.HTM>
10. Мацько Л.І, Мацько О.М. Р иторика // http://pidruchniki.ws/00000000/ritorika/ritorika_matsko_1
11. Михальская А.К. Русская риторика: 10 – 11 классы // <http://www.alleng.ru/d/rusl/rusl338.htm>
12. Миртов А.В. Умение говорить публично // <http://rodchenko.ru/books/umenie-govorit-publichno-a-v-mirtov-tula-avtograf-2000.pdf>
13. http://redrussia.narod.ru/miscell/ritorika_volkov.html
14. <http://ua.convdocs.org/docs/index-152698.html>
15. Підлісна Г.Н. Антична література // <http://www.twirpx.com/file/766286/>
16. О риторике Феофана Прокоповича // <http://www.portal-slovo.ru/philology/43524.php>
17. Поль Сопер. Основы искусства речи // http://krotov.info/lib_sec/18_s/sop/er_00.htm
18. Пороховщиков П. Искусство речи на суде // <http://www.ex-jure.ru/law/news.php?newsid=269>
19. Риторика Платона // <http://litirus.ru/lektsii/ritorika-platona.html>
20. Сагач Г. Риторика // http://chtyvo.org.ua/authors/Sahach_Halyna/Rytoryka/
21. Теория риторики // <http://libsib.ru/ritorika/teoriya-ritoriki/vse-stranitsi>
22. Цицерон Марк Туллий. Три трактата об ораторском искусстве // <http://ancientrome.ru/antlitr/cicero/tractates/orator-f.htm>
23. Шопенгауэр А. Эристика, или искусство побеждать в спорах // http://www.redov.ru/psihologija/yeristika_ili_iskusstvo_pobezhdat_v_sporah/p1.php